

A PTE GYÁIGSZG Deák Ferenc Gimnáziuma és Általános Iskolája

Környezetnevelési programja

A programot a nevelőtestület 2017. szeptember 1-én véleményezte és elfogadta.

Pécs, 2017. szeptember 1.

dr. Litter Adrienn

dr Litter Adrienn

tagintézmény-vezető

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés.....	3
1.1	A környezeti nevelés fogalma.....	3
1.2	Az alapelveket szabályozó jogi háttér.....	3
1.3	A közoktatási stratégiai célok figyelembevétele.....	4
2.	Helyzetelemzés, helyzetkép.....	5
2.1	Az intézmény.....	5
2.2	A környezeti nevelés szinterei iskolánkban.....	6
2.3	Erőforrások.....	7
2.4	Anyagi erőforrások.....	8
3.	Alapelvek, jövőkép.....	9
3.1	Az iskola környezeti nevelési szemlélete.....	10
3.2	Konkrét célok.....	10
3.3	Módszerek.....	11
3.4	Taneszközök.....	11
3.5	Intézményi környezet.....	11
3.6	Kommunikáció.....	11
4.	Általános célok.....	13
4.1	Az intézmény jövőképe.....	13
4.2	Alapelvek, értékek, szemlélet.....	13
4.3	Rövidtávú célok, feladatok és sikerkritériumok.....	14
4.4	Hagyományos tanórai foglalkozások.....	15
4.5	Nem hagyományos tanórai és tanórán kívüli komplex foglalkozások.....	20
5.	A környezeti nevelésben használható módszerek.....	22
6.	Az intézmény épületeinek általános helyzetképe, a javulást szolgáló célok és a változást segítő feladatok.....	22

1. Bevezetés

Számos, a világméretű környezeti válság felismerése óta megszületett, nemzetközi és hazai kezdeményezés, jogszabály alapozta meg azt a döntést, hogy a környezeti nevelés kiemelt módon jelenjen meg a közoktatás fejlesztendő területei között.

1.1 A környezeti nevelés fogalma

„Az iskolai környezeti nevelés az a pedagógiai folyamat, melynek során a gyerekeket felkészítjük környezetük megismerésére, tapasztalataik feldolgozására, valamint az élő és élettelen természet érdekeit is figyelembe vevő cselekvésre. Ezért a környezeti nevelés:

- megfelelően stabil és megújulásra képes érzelmi kapcsolatot alapoz és erősít meg az élő, ill. élettelen környezettel;
- kifejezi a szándékot és képességet a környezet aktív megismerésére;
- felkelti az igényt, képessé tesz:
- a környezet változásainak, jelzéseinek felfogására;
- összefüggő rendszerben történő értelmezésére; a rendszerben felismerhető kapcsolatok megértésére
- a problémák megkeresésére, okainak megértésére;
- kritikai és kreatív gondolkodás kialakítására, és ezáltal a lehetséges megoldások megkeresésére;
- az egyéni és közösségi döntések felelőségének megértésére, vállalására környezeti kérdésekben;
- a környezet érdekeit figyelembe vevő cselekvésre.”

(KöNKomP, 2004)

„ A környezeti nevelés olyan értékek felismerésének és olyan fogalmak meghatározásának folyamata, amelyek segítenek az ember és kultúrája, valamint az őt körülvevő biofizikai környezet sokrétű kapcsolatának megértéséhez és értékeléséhez szükséges készségek és hozzáállás kifejlesztésében. A környezeti nevelés hatást gyakorol a környezet minőségét érintő döntéshozatalra, személyiségformálásra és egy széles értelemben vett viselkedésmód kialakítására.”

(IUCN, 1970)

1.2 Az alapelveket szabályozó jogi háttér

- A nemzetközi előzmények közül azt az egyet említjük meg, mely az összes eddigi kezdeményezést magába olvasztja. Az **Egyesült Nemzetek Szervezetének** 57. Közgyűlése 2002. december 20-án a 2005-2014 közötti évtizedet a *Fenntarthatóságra nevelés évtizedének nyilvánította*. Vagyis a nemzetközi közösség egy teljes évtizedet szán annak a célnak az elérésére, hogy az oktatás minden szintjét és formáját áthassák a fenntarthatóság, a környezet- és az egészségvédelem alapértékeit. E cél elérését nagymértékben szolgálják az iskolák környezeti- és egészségnevelési programjai.
- A hazai jogszabályi háttér az **Alkotmány** környezet- és egészségvédelemmel kapcsolatos paragrafusaiból vezethető le:
  - 18.§ A Magyar Köztársaság elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.
  - 70.§ A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez.
- Az Alkotmányban megfogalmazott alapelvek megvalósulását - többek között - az alábbi jogszabályok és intézkedések garantálják:
  - *A Környezetvédelmi törvény* (1995. évi LIII. Törvény) 54.§ 1. cikkelye szerint „... minden állampolgárnak joga van a környezeti ismeretek megszerzésére és ismereteinek fejlesztésére”. Az ismeretek terjesztése és fejlesztése állami, ill. önkormányzati feladat.
  - *Magyarország 2. Nemzeti Környezetvédelmi Programjában* (2003-2008) önálló tematikus akcióprogram kapott helyet a környezettudatosság növelése érdekében.
  - A *Nemzeti Fejlesztési Tervben* a fenntarthatóságnak való megfelelés horizontális célként szerepel.
  - A *Nemzeti Alaptantervből* kiadott 243/2003. sz. kormányrendelet kiemelt fejlesztési feladatként definiálja a környezeti nevelést.
  - *A nemzeti köznevelésről szóló 2011.évi CXCV. törvény*
  - *Az emberi erőforrások miniszterének 20/2012.(VIII.31.) EMMI rendelete*

1.3 A közoktatási stratégiai célok figyelembevétele

Az iskolai környezeti nevelési programok akkor szolgálják igazán a diákok érdekeit, ha megvalósulásuk hozzájárul a közoktatás-fejlesztés stratégiai céljainak eléréséhez. Az Oktatási Minisztérium által 2003-ban megfogalmazott közoktatási stratégiai célok:

□ *Az élethosszig tartó tanulás megalapozása a kulcskompetenciák fejlesztése révén.*

A környezetről szóló tudás megszerzése során a diákok életközeli helyzetekben gyakorolják erősítik az élethosszig tartó tanulás képességének fejlesztési folyamatában is nélkülözhetetlen kompetenciáikat. (pl.:értő olvasás, tudományos elemzés és adatgyűjtés, szóbeli információszerzés más emberektől, kommunikációs kompetencia).

□ *Az oktatási esélyegyenlőtlenségek mérséklése*

A környezeti nevelési tevékenységek fontos elemei az esélyegyenlőtlenségek csökkentése. A hagyományos óraszervezéstől eltérő tanulási formák sok lehetőséget adnak azon diákok érvényesülésére, fejlődésére is, akiket a hagyományos tanórai keretekben nem, vagy csak kevésbé sikerül aktivizálni, fejleszteni. A környezeti nevelés módszertani kínálatában a sajátos nevelési igényű tanulókat jól segítő módszerek is fellelhetőek. A környezeti nevelés széles módszertani választéka garancia arra, hogy a környezeti nevelés keretein belül megoldható a diákokkal való differenciált foglalkozás, illetve az egyénre szabott pedagógiai módszerek alkalmazása.

□ *Az oktatás minőségének fejlesztése*

A környezeti nevelésben alkalmazott módszerek sokfélesége és nem hagyományos jellege elősegíti, a tanítás-tanulás folyamatának módszertani megújulását. A környezeti nevelés jelen-, illetve jövőorientáltsága pedig segíti a tanításközpontú pedagógiából a tanulásközpontúba való átmenetet.

□ *A pedagógus szakma fejlődésének támogatása*

A környezeti nevelés az egyik legdinamikusabban fejlődő területe a pedagógiai gyakorlatnak, így az avval való foglalkozás nagy mértékben támogatja a pedagógus szakma fejlődését.

□ *Az IKT (információs és kommunikációs technológiák) alkalmazásának fejlesztése* A környezeti problémák globális és nemzetközi jellegéből következik, hogy már ma is számos információtechnológiára alapozott nemzetközi környezeti nevelési program lehetősége áll a pedagógusok rendelkezésére.

□ *Az oktatás tárgyi feltételeinek javítása*

A környezeti nevelési tevékenységekhez rendelkezésre álló pályázati források (pl.: Zöld Forrás, Erdei Iskola Program) hozzásegítik az iskolákat a tanulás tárgyi feltételeinek és környezetének

javításához.

Az alaposan előkészített, átgondolt környezeti nevelés program nem csak az iskola sikeres környezeti nevelésének záloga, hanem nagymértékben hozzájárul az iskola egyéb célkitűzéseinek megvalósításához is.

2. Helyzetelemzés, helyzetkép

2.1 Az intézmény

Az intézmény rövid története

Az intézmény helye, telephelyei és épületei

(Lásd az iskola pedagógiai programjában és alapító okiratában)

Az intézmény működése környezeti nevelési szempontból

A tagintézmény a környezettudatos nevelés, felelősségteljes gondolkodás eredményeképpen az ÖKO iskola cím büszke tulajdonosai.

A tantestület intenzíven foglalkozik környezeti nevelési kérdésekkel a tanórákon és azokon kívül is. A környezeti nevelés az a területe az intézmény életének, ahol csak nagyon fokozatosan és lépésenként haladunk előre. A további munkában is szükség van az intézményvezetőség, a tapasztaltabb és a fiatal kollegák együttműködésére.

2.2 A környezeti nevelés szinterei iskolánkban

Hagyományos tanórai oktatásszervezésben

Tanórán

A tanórákon hozzárendeljük az adott témákhoz a megfelelő környezetvédelmi vonatkozásokat. Az óra jellege határozza meg, hogy melyik problémát hogyan dolgozzuk fel. Kiemelt helyet kapnak a hétköznapi élettel kapcsolatos vonatkozások, amelyekhez a diákoknak is köze van. Különböző interaktív módszereket használva adjuk át az ismereteket, de jelentős szerepet kap

az önálló ismeretszerzés is. A szemléltetés hagyományos, audiovizuális lehetőségeit is felhasználjuk, alkalmazzuk. Így az élményszerű tanításra lehetőség nyílik. Fontosnak tartjuk, hogy a diákjaink komoly elméleti alapokat szerezzenek, mert véleményünk szerint így lehet csak okosan, átgondoltan harcolni a környezet megóvásáért.

Nem hagyományos tanórai keretben

A tanév során az intézmény tanulói a tagintézmények lehetőségei szerint (illetve az általuk meghatározott módon és évfolyamokkal) erdei iskolában töltenek egy hetet. Az itt folyó munka a tanév szerves része. Az erdei iskolában a munka speciális órarend szerint folyik.

Az intézmény múzeumlátogatásokat, projekteket, témnapokat szervez a környezeti nevelés témakörében.

Az erdei iskola

Az erdei iskola olyan többnapos, szorgalmi időben megvalósuló, az intézmény székhelyétől különböző helyszínű, környezethez illeszkedő nevelési- tanulásszervezési egység, melynek során a tanulás folyamatát – a tanulói képesség fejlesztését és a tananyag elsajátítását – a tanulók aktív, együttműködő, cselekvő- megismerő tevékenységére építik. A tanítás tartalmilag és tantervileg egyaránt szorosan és szervesen kapcsolódik a választott helyszín természeti, ember által létesített és szociokulturális környezetéhez. Kiemelkedő nevelési feladata a környezettel harmonikus, egészséges életvezetési képességek fejlesztése és a közösségi tevékenységekhez kötődő szocializáció.

Az erdei iskolában projekt módszerrel dolgozunk. Olyan tudást adunk a tanulóknak, amely felelősségvállalással, önálló munkával, egymással dolgozni tudással jár együtt.

Tanórán kívüli programok

- a gyerekek olyan versenyeken indulnak, ahol a környezet- és természetvédelem fontos téma, így elmélyíthetik elméleti tudásukat (pl.:Teleki Pál földrajzverseny, Hermann Ottó biológaverseny).
- a tagintézmények és intézményegységek rendszeresen különböző gyűjtési akciókat (műanyagkupak, papírgyűjtés) szerveznek.
- a tagintézmények és intézményegységek kiállításokat rendeznek jeles alkalmakra: a Föld Napján, Madarak Fák Napján rajz és fotókiállítást, nyári táborokról élménybemutató filmvetítést tarthatnak.

- tanulmányi kirándulás.
- a tanulmányi kirándulások megszervezésében számottevő tapasztalatokkal rendelkezünk. A kirándulások pedagógiai értéke jelentős. A tanulóközösség összekovácsolása, az élményszerzés, az együttlét öröme, a szocializáció ötvöződik a közelebbi, távolabbi tájakkal, nevezetességekkel való megismerkedéssel, hazánk felfedezésével. Lehetőséget ad a jelentős, híres, érdekes tárgyakkal, esetleg személyekkel, jellegzetes helyekkel való találkozás, az „ottlét” élményének megélésére. Célja a közösség és azzal együtt a személyiség fejlesztése.
- együttműködés a Zöld egyetemmel, egyéb civil szervezetekkel

2.3 Erőforrások – Nem anyagi erőforrások

A környezeti nevelési munkánk céljainak eléréséhez elengedhetetlen feltétel, hogy az intézményi élet résztvevői egymással, valamint külső intézményekkel, szervezetekkel jó munkakapcsolatot, együttműködést alakítsanak ki. A résztvevők és a közöttük kialakuló együttműködés egyben környezeti nevelési munkánk erőforrása is.

Nem anyagi erőforrások

Iskolán belüli együttműködés

-*Tanárok.* Az intézmény minden tanárának feladata, hogy környezettudatos magatartásával, munkájával példaértékű legyen a tanulók számára. Ahhoz, hogy az iskolai környezeti nevelés illetve oktatás közös szemléletben és célokkal valósuljon meg, ki kell alakítanunk, illetve tovább kell fejlesztenünk a munkaközösségek együttműködését.

-*Diákok.* Az intézmény minden diákjának feladata, hogy vigyázzon környezetére és figyelmeztesse társait a kulturált magatartásra. Ebben kiemelkedő feladata van az intézmény diák-önkormányzatának, az osztályközösségeknek, valamint a környezet védelme iránt különösen érdeklődő és elkötelezett tanulókból álló diákcsoporthoz.

-*Tanárok és diákok.* A diákok a környezeti témákkal kapcsolatos ismereteiket a tanáraikkal való közös munka során tanórai és tanórán kívüli programok keretében sajátítják el. Intézményünkben nagy szerepe van a környezettudatos szemlélet kialakításában: az erdei iskolának, a hulladékgyűjtési akcióknak, valamint a nyári

táboroknak. A diákok és tanárok együttműködése nélkülözhetetlen a környezetbarát iskolai környezet létrehozásában és megőrzésében is.

-Tanárok és szülők. Az iskolai környezeti nevelés területén is nélkülözhetetlen a szülői ház és az iskola harmonikus együttműködése. Fontos, hogy a szülők megerősítsék gyermekükben azt a környezettudatos magatartást, amit intézményünk is közvetíteni kíván. Intézményünkben ez egyrészt azon keresztül valósul meg, hogy az elsajátított viselkedési formákat, ismereteket otthon is alkalmazzák a tanulók, másrészt az egyes környezeti nevelési programjainkon a családok is részt vesznek.

-Nem pedagógus munkakörben foglalkoztatottak. Az intézmény adminisztrációs és technikai dolgozói munkájukkal aktív részesei környezeti nevelési programunknak. Az adminisztráció területén fontos feladatunk, hogy csökkentjük a felesleges papírfelhasználást (pl.: féloldalas papírlapok használata, kicsinyített és féloldalas fénymásolás, digitális információáramlás), folyamatosan gyűjtjük a hulladékpapírt és a kifogyott nyomtatópatront. Az szelektív hulladékgyűjtés továbbfejlesztéséhez a takarítók aktív, környezettudatos munkájára is szükségünk van.

Iskolán kívüli együttműködés

-Fenntartó. Mivel a fenntartó határozza meg az általa fenntartott intézmény profilját és költségvetését, ezért a fenntartóval való kölcsönös együttműködés, az intézmény életén belül, a környezeti nevelési programunk megvalósítása szempontjából is fontos. Az intézmény vezetőjének feladata, hogy a fenntartóval való egyeztetés során, a lehető legoptimálisabb helyzet megteremtését elérje. Célunk, hogy a fenntartó a kötelező támogatáson túl is finanszírozza az intézményi környezeti nevelési programokat.

-Környezeti neveléssel is foglalkozó intézmények. A tanórai és tanórán kívüli környezeti programot színesebbé és tartalmasabbá teszi a különböző intézmények meglátogatása. Intézményünk számára ilyen szempontból kiemelkedően fontosak a múzeumok, az állatkertek és a nemzeti parkok. Ezeket a látogatásokat a tanórákon lehet előkészíteni.

-Civil szervezetek. A civil szervezetek szakmai ismereteikkel és programjaikkal segítik környezeti nevelési munkánkat. A szaktanárok egyénileg alakítanak ki kapcsolatot, az egyes civil szervezetekkel.

-Hivatalos szervek. A hivatalos szervek egyik feladata annak ellenőrzése, hogy környezetvédelmi és egészségügyi szempontból megfelelően működik-e az intézmény. Javaslatokra, véleményükre építeni kívánunk előrelépni az intézményi környezet kialakításában.

2.4 Anyagi erőforrások

Saját erőforrások

-Költségvetés. Az intézményi költségvetésből minden évben olyan felújításokat kell végezni, amely a környezetbarát és kulturált környezet megteremtését, továbbá a környezetkímélő működtetést szolgálják.

Külső erőforrások

-Pályázat. A pályázat-megjelenések figyelése az intézményvezetés feladata.

3. Alapelvek, jövőkép

A környezeti nevelés alapelvei közül az alábbiakat kiemelten kezeljük.

- fenntartható fejlődés;
- kölcsonös függőség ok-okozati összefüggések;
- helyi és globális szintek kapcsolata, összefüggései;
- alapvető emberi szükségletek;
- emberi jogok;
- demokrácia;
- elővigyázatosság;
- biológiai és társadalmi sokféleség;
- ökológiai lábnyom.

Hosszútávú célunk, jövőképünk, hogy környezettudatos állampolgárrá váljanak tanítványaink. Ennek érdekében diákjainkban ki kell alakítani:

- a környezettudatos magatartást és életvitelt;
- a személyes felelősségen alapuló környezetkímélő, takarékos magatartást és életvitelt;

- a környezet (természetes és mesterséges) értékei iránti felelős magatartást, annak megőrzésének igényét és akaratát;
- a természeti és épített környezet szeretetét és védelmét, a sokféleség őrzését;
- a rendszerszemléletet;
- a globális összefüggések megértését;
- az egészséges életmód igényét és az ehhez vezető technikákat, módszereket.

A célok eléréséhez szükséges további készségek kialakítása, fejlesztése a diákokban. Ilyenek pl.:

- alternatív, problémamegoldó gondolkodás;
- ökológiai szemlélet, gondolkodásmód;
- szintetizálás és analízis;
- problémaérzékenység, integrált megközelítés;
- kreativitás;
- együttműködés, alkalmazkodás, tolerancia és segítő életmód;
- vitakészség, kritikus véleményalkotás;
- konfliktuskezelés és -megoldás;
- értékelés és mérlegelés készsége.

3.1 Az iskola környezeti nevelési szemlélete

Napjainkban a világ figyelmé a fenntartható fejlődés megteremtése felé irányult. Ez az élet minden színterén tapasztalható: szociális, gazdasági, ökológiai, politikai területeken is. A fenntarthatóság ideológiai és tartalmi kialakítását az oktatásban kell elkezdenünk. A diákok számára olyan oktatást kell az iskoláknak biztosítani, amelyben a szakmai képzésen kívül hangsúlyt kapnak az erkölcsi kérdések és a környezettudatos életmód. Interaktív módszerek segítségével kreatív, együttműködésre alkalmas, felelős magatartást kialakító, döntéshozásra, konfliktuskezelésre és megoldásra képes készségeket kell kialakítanunk. Mindezek megkívánják az új értékek megfogalmazását, kialakítását, megszilárdítását és azok hagyománnyá válását. A fenti célok csak úgy valósíthatók meg, ha hatékony tanulási, tanítási stratégiákat tudunk kialakítani. Iskolánkban kiemelten fontos feladatnak érezzük, hogy a diákok szemléletén alakítsunk, környezet- és természetszeretetüket kialakítsuk, megszilárdítsuk.

Szemléletet csak úgy lehet formálni, ha minden tantárgyban és minden iskolán kívüli programon törekszünk arra, hogy diákjaink ne elszigetelt ismereteket szerezzenek, hanem egységes egészként lássák a természetet, és benne az embert. Érthető tehát, hogy a

természettudományos tantárgyak összhangjának megteremtése kiemelt feladatunk volt és maradt. A kémia, a biológia, a földrajz és a fizika tantárgyak között már megvalósult az együttműködés. Tanórán és az erdei iskolában megismertetjük a gyerekekkel a természetet, gyakoroltatjuk az egyszerű természetvizsgálatokat. Megtanítjuk őket arra, hogy a természetben tapasztalt jelenségek okait keressék, kutassák a köztük rejlő összefüggéseket. Így válhatnak a gyerekek majd tudatos környezetvédővé, a természetet féltő, óvó felnőttekké.

3.2 Konkrét célok

Rövidtávú céljaink tervezésében figyelembe vesszük, hogy a hosszabb távú célok megvalósításához, milyen lépések vezetnek.

Hagyományok ápolása

- iskolanapok szervezése a teljes iskolai közösség számára;
- a környék nevezetességeinek feltérképezése;
- erdei iskola szervezése, megvalósítása;
- osztályfőnöki órák, projektek, témanapok, témahét környezetvédelmi témákban.

Tanulásszervezési és tartalmi keretek

Tanórán kívüli és tanórai foglalkozások

A környezeti nevelés összetettségét komplex módszerek segítségével lehet közvetíteni. Ezért fontos a tantárgyak közötti integráció. Minden lehetőséget meg kell ragadni, hogy diákjainkban egységes képet alakítsunk ki az őket körülvevő világról. Lehetőségeink:

- terepi munka során: táborok, tanulmányi kirándulások, város- térségismereti játékok;
- kézműves foglalkozások;
- pályázatok;
- látogatás: múzeum, állatkert, botanikus kert, nemzeti park, szennyvíztisztító;
- versenyek;
- szakkörök;
- jeles napok;
- moduloktatás az erdei iskolában.

3.3 Módszerek

A környezeti nevelésben a hatékonyság növelése érdekében módszertani megújulásra van szükség. Olyan módszereket kell választanunk, amelyek segítségével a környezeti nevelési céljainkat képesek leszünk megvalósítani.

- együttműködést támogató tanulási technikák;
- játékok;
- riportmódszer;
- terepgyakorlati módszerek;
- közösségépítés;
- művészi kifejezés...

3.4 Taneszközök

Az iskola rendelkezik azokkal az oktatási eszközökkel, szakkönyvekkel, amelyek a környezeti nevelési munkához szükségesek. Lépést kell tartanunk a fejlődéssel, új eszközöket kell beszerezni, az elhasználódottakat pedig folyamatosan pótolni kell. Az erdei iskolai programok és a nyári táborok számára biztosítani kell a szükséges eszközöket. Biztosítani kell, hogy a környezeti nevelési tanórák és programok számára megfelelő audiovizuális és multimédiás eszközök álljanak a tanárok és tanulók rendelkezésére.

3.5 Intézményi környezet

Lásd a helyzetelemzésnél.

3.6 Kommunikáció

A környezeti nevelésben jellegénél, összetettségénél fogva, nélkülözhetetlenek a kommunikáció legkülönbözőbb módjai. Ugyanakkor legalább ilyen fontos, hogy diákjaink a nagyszámú írott és halott híreket okosan mérlegelve tudják feldolgozni.

Iskolán belüli kommunikáció formái

- kiselőadások tartása megfelelő szemléltető eszközökkel;
- poszterek készítése és bemutatása;
- faliújságon közölt információk készítése.

Iskolán kívüli kommunikáció formái

- környezetvédelmi cikkek feldolgozása különböző napilapokból;
- környezetvédelemről szóló rádió- és televíziós hírek feldolgozása, értékelése.

4. Általános célok

- elősegíteni az egyetemes természetnek mint létező értéknek a megőrzését és tiszteletét, beleértve az össze élettelen és élő létezőt, így az embert is, annak környezetével, kultúrájával;
- hozzájárulni a föld egészséges folyamatainak visszaállításához, kialakítani a környezettel való harmóniára törekvést;
- segíteni a bioszféra és a biológiai sokféleség megőrzését;
- elősegíteni a környezettudatos magatartás és életvitel kialakítását annak érdekében, hogy a felnövekvő nemzedék képes legyen a környezeti válság elmélyülésének megakadályozására, elősegítve az élő természet fennmaradását és a társadalmak fenntarthatóságát;
- kialakítani a környezet ismeretén és személyes felelősségen alapuló környezetkímélő magatartást, egyéni és közösségi szinten egyaránt, mely váljon a tanulók életvitelét meghatározó erkölcsi alapelvvé;
- érzékennyé a tanulókat a környezet állapota iránt;
- bekapcsolni az intézményt a közvetlen környezet értékeinek a megőrzésébe, gyarapításába;
- képessé tenni a tanulókat arra, hogy együtt tudjanak működni a környezeti konfliktusok közös kezelése és megoldása terén.

4.1 Az intézmény jövőképe

Szeretnénk, ha intézményünk olyan intézménnyé válna, ahol a szülők és a gyerekek által

közös kialakított iskolaudvarban természetes körülmények között zajlik néhány foglalkozás. A belső terek hangulatosabbak lesznek, több lesz a zöld növény mindenhol. Diákjaink és dolgozóink figyelnek az intézmény energia- és vízfelhasználására, csökken a keletkezett hulladék mennyisége. Diákjaink aktív kezdeményező szerepet játszanak az iskolában kialakult környezettudatos szemlélet kialakításában.

4.2 Alapelvek, értékek, szemlélet

- általános célokra vonatkozó érték- és szokásrendszer érzelmi, értelmi, esztétikai és erkölcsi megalapozása;
- az ökológiai gondolkodás kialakítása és fejlesztése;
- rendszerszemléletre nevelés;
- holisztikus és globális szemléletmód kialakítása;
- fenntarthatóságra nevelés;
- érzelmi és értelmi környezeti nevelés;
- tapasztalaton alapuló kreatív környezeti nevelés;
- tolerancia és segítő életmód;
- környezettudatos magatartás és életvitel segítése;
- az állampolgári felelősség felébresztése;
- életminőség fogyasztáson túlra mutató alkotóinak keresése;
- az egészség és környezet összefüggései;
- helyzet felismerés, ok-okozati összefüggések felismerése;
- problémamegoldó gondolkodás, döntésképeség;
- globális összefüggések megértése;
- fogyasztás helyébe életminőség;
- létminőség választásához szükséges értékek, viselkedési normák.

4.3 Rövid távú célok, feladatok és sikerkritériumok

Rövidtávú célok	Feladatok	Sikerkritériumok
A környezeti nevelés az oktatás és a nevelés valamennyi területén jelenjen meg.	A helyi tantervben műveltségi területenként és a tanmenetekben is konkrétan jelöljük meg a feladatokat és az alkalmazott kívánt módszereket.	Az iskolai élet egészét átfogó környezeti nevelés valósul meg: <ul style="list-style-type: none"> ■ több környezeti nevelési tartalom a tanórákon; ■ változatosabb tanítási, tanulássegítési környezeti nevelési módszerek.
Erősítsük a tantárgyközi kapcsolatokat, hogy a tanulók egységben lássák az egy témához tartozó ismereteket.	Projekttek kidolgozása.	A széttagolt ismeretek rendszerszemlélettel összekapcsolódnak, egyre több tanuló vesz részt tanulási projektben, a gyerekek örömmel készülnek a következő projektre.
A pedagógusok, a felnőtt dolgozók és a szülők személyes példájukkal legyenek a környezettudatos életvitel hiteles alkalmazói.	Képzések, továbbképzések, szülői értekezletek az adott témában.	A felnőttek rendelkeznek mindazon ismeretekkel, szakmai hozzáértéssel és személyiségvonásokkal, amelyek a környezettudatosság alakítása során mintaként szolgálnak. Egyre több szülő, tanár vesz részt a programokon. Az iskolai programok tervezésekor szempont, hogy a lehetőségekhez képest minél környezetkímélőbb legyen a program.

Az iskola tisztaságának javítása, a szemét mennyiségének csökkentése.	Szelektív hulladékgyűjtés- egyenlőre csak a papír folyamatos gyűjtése, tárolásának és elszállításának megszervezése. A helyes vásárlói szokások kialakítása.	A tanulók és az iskola dolgozói szelektíven kezelik a papírhulladékot. Csökken az elszállított szemét mennyisége. Kevesebb a csomagolási hulladék a szemetekben.
Takarékoskodás a vízzel és a villannyal.	Rendszeres, majd alkalmankénti ellenőrzések.	Nem lesznek nyitva felejtett vagy csöpögő csapok, égve felejtett villanyok. Észrevehetően csökken az iskola víz- és villanyszámláján szereplő összeg.
A tanulók ismerjék meg szűkebb környezetüket, lássák az értékeket, problémákat, ápolják a hagyományokat.	A természetben, környezetben végzett szemlélődés, vizsgálódás, kutatómunka; kiállítások, vetélkedők, előadások szervezése a „Jeles napokra”.	Ha ismeri környezetét, jobban szereti, kötődik hozzá és megóvjá.
Fejlesszük a tanulók problémamegoldó gondolkodásmódját, az önálló ismeretszerzés képességét – megalapozva az élethosszig tartó tanulást.	szakkönyvek, folyóiratok, videó-anyag és CD-k beszerzése. Internet-hozzáférés biztosítása.	Egyre több gyerek kér feladatot, tart kiselőadást, jár a könyvtárban, ír cikkeket, tudja használni a szakirodalmakat. Szép eredményeket érünk el különböző versenyeken.

4.4 Hagyományos tanórai foglalkozások

Az egyes tantárgyak kiemelt környezeti nevelési lehetőségei

Testnevelés

A tanulók

- fedezzék fel, értsék meg, hogy a környezeti hatások jelentős mértékben befolyásolják, egészséges testi fejlődésünket;
- legyenek tisztában azzal, hogy a testnevelés és a sport nélkülözhetetlen az élményszerű

tapasztalatszerzésben, az emberi kapcsolatokban, az együttműködés és a tolerancia fejlesztésében;

- értsék és tapasztalják meg a szabadtéri foglalkozásokon keresztül, hogy a környezetszennyezés az egészségre veszélyes;
- igényeljék, hogy a sportoláshoz lehetőség szerint természetes anyagokból készüljenek az eszközök és tornaszerek;
- tudatosítsák általa az egészség és a környezet komplexitását.

Magyar nyelv- és irodalom

Általános iskola - alsó tagozat (6-10 év).

A tanulók

- ismerjék meg közvetlen természetes- és mesterséges ember alkotta környezetük értékeit bemutató irodalmi alkotásokat (meséket, mondákat, népdalokat és verseket);
- egy táj megismerésekor képesek legyennek kifejezni érzelmeiket, alkalmazva érzékeljék az anyanyelv gazdagságát, szépségét a szóbeli és írásbeli kommunikáció során.

Általános iskola - felső tagozat (10-14 év).

A tanulók

- ismerjék meg az anyanyelv gazdagságát, a tájnyelv, a köznyelv és az irodalmi nyelv egymásra hatását és mindezt tudják alkalmazni a természeti és ember alkotta természettel való kapcsolatteremtésben;
- törekedjenek az anyanyelv védelmére;
- alakuljon igénnyé a hatékony kommunikációra való törekvés;
- növeljük a környezethez való, pozitív érzelmi és intellektuális közeledést a környezet- és természetvédelmi témájú könyvek feldolgozásával.

Történelem

A tanulók

- értsék és tudják, hogyan, mikor és milyen emberi tevékenységek révén alakult át a természet;
- tudják értelmezni, hogyan hatottak a környezeti változások a gazdálkodásra, az életmódra, a közösségi normák alakulására;
- ismerjék meg a helyi történelmi értékeket, alakuljon ki bennük a hagyományok tisztelete;
- értsék meg az egész világot érintő globális problémákat, és érezzék hangsúlyozottan az egyén, az állam és a társadalom felelőségét és feladatait a problémák elhárításában,

csökkentésében.

Idegen nyelv

A tanulók

- váljanak érzékennyé a természet szeretetére a jól megválasztott szövegek feldolgozásának segítségével;
- legyenek érzékenyek a hazai környezeti problémákra és ismerjék meg a nyelv segítségével más országok hasonló problémáit;
- ismerjék meg más népek ilyen irányú tevékenységeit, valamint az idegen országok környezetvédelemmel foglalkozó szervezeteit;
- legyenek képesek a környezetvédelmi problémákra önállóan, csoportmunkában, projekt munkában választ keresni;
- alakuljon ki és fejlődjön a nemzetközi felelősség a környezettel szemben.

Matematika

A tanulók

- váljanak képessé arra, hogy a más tantárgyakban tanított környezeti összefüggéseket matematikai módszerekkel demonstrálják;
- legyenek képesek a környezeti mérések eredményeinek értelmezésére, elemzésére statisztikai módszerek alkalmazásával;
- tudjanak táblázatokat, grafikonokat készíteni és elemezni;
- logikus gondolkodása, a szintetizáló és a lényegkiemelő képessége fejlődjön;
- tudják megfigyelni az őket körülvevő környezet mennyiségi és térbeli viszonyait;
- ismerjenek konkrét, a valós életből vett példákat, és legyenek képesek ezeket elemezni, tudjanak megfelelő következtetéseket levonni;
- legyenek képesek reális becslésekre;
- alakítsuk ki a környezeti rendszerek megismeréséhez szükséges számolási készségeket.

Fizika

A tanulók

- váljanak képessé a környezeti változások magyarázatára;
- ismerjék meg az élő szervezetre káros fizikai hatások (sugárzások, zaj, rezgés) egészségkárosítását, tudják ezek kibocsátásának csökkentési lehetőségeit;

- ismerjék fel a fizikai törvényszerűségek és az élőlények életjelenségei közötti analógiákat, valamint az élő és élettelen közötti kölcsönhatásokat;
- tudják értelmezni a környezet változásának törvényszerűségeit, és ennek tudatában legyenek képesek megoldást keresni a globális környezeti problémákra;
- mérjék fel annak fontosságát, hogy a környezeti erőforrásokat felelősséggel szabad csak felhasználni;
- ismereteik birtokában, tetteik következményeit látó távlatokban gondolkodó állampolgárrá váljanak.

Földrajz

A tanulók

- szerezzenek tapasztalatot, gyűjtsenek élményeket a közvetlen élő és élettelen környezetükről;
- érzékeljék és értékeljék a környezetben lezajló változásokat, mint a természeti és társadalmi folyamatok hatásainak eredményeit;
- ismerjék meg a világ globális problémáit;
- ismerjék meg és őrizzék a természeti és az ember alkotta táj szépségeit.

Biológia

A tanulók

- ismerjék meg a globális környezeti problémákat és azok megelőzési, illetve mérséklési lehetőségeit;
- ismerjék és szeressék a természeti és az épített környezetet;
- ismerjék meg az élőlények alapvető szerkezeti- működési jellemzőit, fedezzék fel azok között az ok-okozati összefüggéseket;
- ismerjék meg a környezet-egészségügyi problémákat;
- legyenek képesek az egészségügyi problémák megelőzésére és mérséklésére;
- sajátítsák el a testi-lelki egészséget megőrző életviteli technikákat;
- a tanulóknak alakuljon ki ökológiai szemléletmód.

Kémia

A tanulók

- a tanulók rendelkezzenek a környezetbiztonsághoz szükséges ismeretekkel;
- törekedjenek a környezettudatos magatartás kialakítására;

- legyenek képesek a környezeti elemek egyszerű vizsgálatára, az eredmények értelmezésére;
- értsék meg a különböző technológiák hatását a természeti és épített környezetre, valamint becsüljék meg ezek gazdasági hatásait.

Ének-zene

A tanulók

- ismerjék fel a természeti illetve művészeti szépség rokonságát és azonosságát;
- ismerjék meg a természet zenei ábrázolásának módjait;
- fedezzék fel a természet szépségeinek megjelenését a népdalokban;
- vegyék észre a zene közösségerősítő, közösségteremtő szerepét;
- tudják, hogy az élő, illetve élettelen természet hangjai a zenében és a hétköznapi életben egyaránt akusztikus élményt jelentenek;
- fedezzék fel a zenei környezetszennyezést és tudjanak ellene védekezni.

Természetismeret

Cél: az egészséges és környezettel harmonikus életvezetési szokások kialakítása.

- A környezet állapota iránti érzékenység az ökológiai szemlélet, a helyes magatartásformák attitűdök, értékrend kialakítása.
- Környezettudatos döntések elősegítése.
- A tanuló lássa be, hogy ő maga is a természet jövőjéért.
- Becsülje meg környezete értékeit.
- Készüljön fel tudatosan a természet megóvására, a környezeti problémák megelőzésére.
- Ismerje a leggyakoribb környezetszennyezéseket.

Technika és életvitel

Cél: annak megismertetése, miképpen tudunk együtt élni azzal a technikai környezettel, amelyet az élet megkönnyítése érdekében hoztunk létre.

- Bemutatni a fenntartható fejlődés összefüggéseit, követelményeit, a problémák rendszerét és lényegét átlátó környezetgazdálkodást.
- A technikai nevelés alkalmas a környezeti válság okainak és lehetséges

megoldásainak bemutatására.

Informatika

Cél: tantárgyi multimédia oktatóprogramok kezelése.

- Táblázatok kezelése, katalógusokban való eligazodás.
- Tudatosodjék a tanulóban, hogy természetes emberi törekvés az egészség és környezet egyre színvonalasabb megkímélése, ennek érdekében újabb, káros hatásoktól egyre mentesebb termékek megjelenése az informatikai piacon is.
- A gyűjtés, feldolgozás, programok készítése során olyan szintű ismeretekhez, élményekhez jutnak a gyerekek, melyek hatására várhatóan meg is óvják környezetüket, kiállnak a környezetkárosító cselekedetek, tervek ellen.

Erkölcstan/Hit-és erkölcstan

A tanulók

- legyenek képesek a már kialakított, megteremtett értékek között úgy élni, hogy a lehető legkevesebb károsodást okozzák;
- tanuljanak meg a természet károsítása nélkül teljes életet élni;
- mérjék fel annak elengedhetetlen fontosságát, hogy az utódaiknak is megfelelő életteret kell hagyniuk;
- alakítsuk ki a tanulóknál azt a szemléletet, hogy a természet elemei emberi hasznosságuk fokától függetlenül is értéket képviselnek;
- alakuljon ki személyes elkötelezettség és tolerancia a környezeti kérdésekkel kapcsolatban;
- fejlődjön, szilárduljon meg a társadalmi szolidaritás és igazságosság az egészséges környezetért.

Rajz és vizuális kultúra

A tanulók

- ismerjék fel a természeti illetve művészeti szépség rokonságát és azonosságát;
- ismerjék meg a természet képzőművészeti ábrázolásának lehetőségeit;
- ismerjék és tudják, hogy a hagyományápolás a fenntarthatóság egyik alappillére; tudjanak példákat említeni a népi építészet, díszítőművészet hazai

előfordulásaira;

- ismerjék a természetes alapanyagok használatát;
- legyenek képesek a műalkotásokat környezeti nevelési szempontoknak megfelelően elemezni;
- legyenek képesek alkotásokat létrehozni a környezeti nevelési témaköröknek megfelelően;
- ismerjék a tárgyi világ formanyelvi elemeit, a tartalom és a forma összefüggését;
- tudjanak példákat mondani a környezetvédelmi szempontok szerinti formatervezésre;
- kutassanak fel, ismerjenek meg helyi, népi építészeti emlékeket.

A tantárgyak lehetőségeinek kiegészítése az osztályfőnöki teendőkkel

A fiatalok osztályközösségi létének keretét általában az osztályfőnök teremti meg. Ő a különböző szintű személyes kapcsolatok segítője, fejlesztője is. Az átalakuló iskolarendszerben az osztályfőnöki feladatok bővülnek, e tennivalók körül is egyre több a bizonytalanság. Az osztályfőnök személyisége, és elhivatottsága döntő súllyal alakítja a gyerekekben kialakuló, formálódó valóságképet. Munkálkodása nyomán válnak konkrét közösségi tevékenységgé a szaktanárok tanórán túlnövő elképzelései, a különböző iskolai programkínálatok. A tanulók számos attitűdjének alakításán túl a szülők hozzáállását is befolyásolhatja igényessége, értékrendje. A környezeti nevelés szempontjából nem meghatározó az osztályfőnök szaktárgyi hovatartozása. Az általános tájékozottsága, problémafelismerő és -feldolgozó képessége segítheti abban, hogy ezt a sokszínű témakört a környezethez való viszony alakítására, egyben pedagógiai céljaira használni, alkalmazni tudja. A környezet megóvására, szépítésére, otthonossá tételére, igényes gondos alakítására való nevelésen túl a mindennapi problémák felismerése, életmódminták elemzése, a megoldások keresése is kiváló lehetőséget nyújt az együttes tevékenységek során a közösségépítésre, a személyes kapcsolatok kialakítására, elmélyítésére.

Az osztályfőnök összefogja a szaktárgyak idevágó, de a hagyományos tanórai kereteket megbontó tevékenységeit, például a fogyasztói társadalom problémáinak felismerését és megoldását segíti az iskolában. Ilyenek a táplálkozási szokások, a szükségtelen túlcsomagolás, a szemét kezelése, anyag és energiatakarékosság. A

közös tanulmányi kirándulások, vetélkedők, különböző akciókban való közös részvétel is kiegészítheti és összefűzheti az egyes szaktárgyakat. Az osztályfőnöki órák témájának kínálata akkor hatékony, ha az legalább egy, de inkább négy évre tervezett sokszínű szocializációs programnak felel meg. Tervezése az osztályban tanító valamennyi pedagógus együtt gondolkodását kívánja meg.

4.5 Nem hagyományos tanórai és tanórán kívüli komplex foglalkozások

A komplexitás jellemzői

- tantárgyakon átívelő;
- sokoldalú megközelítése egy adott tartalomnak;
- a természet és társadalom kapcsolatrendszerének holisztikus megközelítése;
- kölcsönös kapcsolat;
- sokféleség összekapcsolódása;
- különféle tevékenységek;
- kapcsolatközpontú;
- rendszerező;
- értelem és érzelem;
- projekt;
- változás;
- ismeretek összekapcsolása;
- módszerek sokfélesége;
- „egység”;
- gondolkodásmód;
- integrált;
- globális;
- komplementáris.

Általános iskolai lehetőségek

a.: terepi:

- erdei iskola;

- tábor;
- tanulmányi kirándulások;
- akadályverseny;
- városismereti játék;
- tanösvény.

b.: játékok:

- érzékelést fejlesztő;
- szituációs;
- drámajáték.

c.: kézműves foglalkozások

Főként természetes anyagokkal, építve a népi mesterségek hagyományaira.

d.: „akciók”:

- vetélkedők;
- pályázatok;
- faültetés.

e.: látogatás:

- múzeum;
- állatkert;
- botanikus kert;
- szeméttelép;
- szennyvíztisztító;
- nemzeti park.

f.: versenyek;

g.: szakkör;

h.:

iskolazöl

dítés; i.:

jeles

napok.

Természeti környezet vizsgálata az iskolában, a parkokban, az előkertekben, (pl.: „háztűznéző”, a városi fák örömei és bánatai, rejtőzködők felfedezése, galambnéző, hogy használják a zöld területeket?)

A városi környezet zöld területei és természetszerű élőhelyei segítségével ismerteti meg a természetet és tanítja annak megbecsülését.

Az épített környezet tanulmányozása (pl.: milyen volt a városkép 50, 100 éve, milyenek az épületek, a város fényei, milyen a közlekedés, hova kerül a szemét, honnan érkezik az energia?).

A hangsúlyt arra helyezi, hogyan hat az emberi környezetre, beleértve a város építészetét, tervezését és infrastruktúráját.

Környezetvédelmi akciók, közösségfejlesztő programok (játszóterek, parkok gondozása, védelme, szemétszedés, veszélyes hulladék gyűjtés-leadás, stb.).

Egyesíti a környezet tudatos és öntudatos polgári ismereteket és készségeket.

5. A környezeti nevelésben használható módszerek

Játékok:

- szituációs;
- memóriafejlesztő;
- kombinációs;
- érzékelést fejlesztő;
- ráhangolást segítő;
- bizalomerősítő;
- kapcsolatteremtést segítő;
- drámapedagógia.

Riport módszer:

- kérdőíves felmérés;
- direkt riportok.

Gyakorlati

módszerek:

- térképkészítés;

- egyszerű megfigyelések;
- célzott megfigyelések, mérések.

Aktív, kreatív munka:

- természetvédelmi és fenntartási munkák;
- madárvédelmi feladatok;
- szelektív hulladékgyűjtés.

Közösségépítés:

- csoportszervezés a környezeti nevelés érdekében.

Művészi kifejezés:

- vizuális művészet a környezeti nevelésben;
- irodalmi alkotások;
- zeneművészet;
- fotóművészet;
- táncművészet;
- népművészet;
- esztétikai érzékenység és élmény fejlesztése;
- a tanulók önkifejezése a művészetek nyelvén.

6. Az intézmény épületeinek általános helyzetképe, a javulást szolgáló célok és a változást segítő feladatok

<i>Helyzetből adódó jellemzők</i>	<i>Célok</i>	<i>Tevékenység, feladat</i>
légszennyezés	<ul style="list-style-type: none"> csökkentés 	<ul style="list-style-type: none"> zöldeítés az iskola környékén; a növények gondozása, pótlása
szemét	<ul style="list-style-type: none"> tiszta, egészséges környezet 	<ul style="list-style-type: none"> szeméttárolók sűrítése; szelektív hulladékgyűjtés, komposztálás; felvilágosító eljárások az egészségkárosító anyagokról és a fertőzési veszélyekről
játszótér udvari kondipark	<ul style="list-style-type: none"> gyerekek mozgásigényének kielégítése 	<ul style="list-style-type: none"> játszótér felújítása; a játszótér felszerelésének bővítése, a homok cseréje
iskolabelső	<ul style="list-style-type: none"> tiszta, meghitt környezet 	<ul style="list-style-type: none"> festések, felújítások, a dekorációhoz falitáblák, élősarkok; portalanítás (atkák, allergia); gyakori szellőztetés (beltéri szennyező anyagok: szén-dioxid); lábtörlők alkalmazása
energiafelhasználás	<ul style="list-style-type: none"> takarékos fűtés 	<ul style="list-style-type: none"> nyílászárók javítása, szigetelések
világítás	<ul style="list-style-type: none"> egészséges, takarékos; természetes fény preferálása 	<ul style="list-style-type: none"> hagyományos fénycsövek cseréje energiatakarékos, kompakt izzókra
vízfelhasználás	<ul style="list-style-type: none"> egészséges ivóvíz; vízfo- 	<ul style="list-style-type: none"> vízta- karékos öblítés, csapok karbantartása

	gyasztás csökken- -tése.	
csatorna	<ul style="list-style-type: none"> • csatorna karbantartása 	<ul style="list-style-type: none"> • biológiai lebontók alkalmazása; • környezetbarát takarítószer alkalmazása
iskolaudvar	<ul style="list-style-type: none"> • tanítás, pihenés, felüdülés helye legyen; • biztonságos aljzat, biztonságos felszereléssel 	<ul style="list-style-type: none"> • növények gondozása, pótlása; • fajátékok, madáretetők, madárodúk kihelyezése és gondozása; • az aszfaltozott részek felújítása
az intézmény eszközellátottsága	<ul style="list-style-type: none"> • a tanítás - nevelés élményközpontúságának növelése; • az esztétikai érzék fejlesztése; • az egészséges személyiség kifejlődése. 	<ul style="list-style-type: none"> • tanterekben projektor, interaktív tábla; • esztétikus dekorációk, falitáblák, szemléltető anyagok; • ismeretterjesztő folyóiratok, könyvtár

Hatálya:

A program a nevelőtestületi elfogadással lép hatályba, és határozatlan időre szól.

Pécs, 2016. szeptember 1.

dr Litter Adrienn
tagintézmény-vezető